

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Dobra
Szkoła**

Szkoła podstawowa
Muzyka

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

Szkoła podstawowa
Muzyka

Spis treści

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej	5
Podstawa programowa przedmiotu <i>muzyka</i>	10
Komentarz do podstawy programowej przedmiotu <i>muzyka</i> – <i>Maciej Kołodziejski, Grażyna Kilbach, Monika Gromek, Mirosław Kisiel</i>	15
Ogólne założenia zmian	15
Porównanie dotychczasowej i nowej podstawy programowej oraz uzasadnienie zmian	19
Wnioski i rekomendacje dla nauczycieli	21

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej

Kształcenie w szkole podstawowej stanowi fundament wykształcenia. Zadaniem szkoły jest łagodne wprowadzenie dziecka w świat wiedzy, przygotowanie do wykonywania obowiązków ucznia oraz wdrażanie do samorozwoju. Szkoła zapewnia bezpieczne warunki oraz przyjazną atmosferę do nauki, uwzględniając indywidualne możliwości i potrzeby edukacyjne ucznia. Najważniejszym celem kształcenia w szkole podstawowej jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia.

Kształcenie w szkole podstawowej trwa osiem lat i jest podzielone na dwa etapy edukacyjne:

- 1) I etap edukacyjny obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna;
- 2) II etap edukacyjny obejmujący klasy IV–VIII szkoły podstawowej.

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma na celu:

- 1) wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- 2) wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
- 3) formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
- 4) rozwijanie kompetencji takich jak: kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
- 5) rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
- 6) ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
- 7) rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
- 8) wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
- 9) wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;
- 10) wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
- 11) kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- 12) zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
- 13) ukierunkowanie ucznia ku wartościom.

Najważniejsze umiejętności rozwijane w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej to:

- 1) sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych nowożytnych;
- 2) sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym, a także kształcenie myślenia matematycznego;

- 3) poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł;
- 4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- 5) rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych;
- 6) praca w zespole i społeczna aktywność;
- 7) aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa na każdym przedmiocie kształtuje kompetencje językowe uczniów oraz dba o wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności umożliwiające komunikowanie się w języku polskim w sposób poprawny i zrozumiały.

Ważnym zadaniem szkoły jest kształcenie w zakresie porozumiewania się w językach obcych nowożytnych. W klasach I–VI szkoły podstawowej uczniowie uczą się jednego języka obcego nowożytnego, natomiast w klasach VII i VIII – dwóch języków obcych nowożytnych. Od klasy VII uczniowie mogą także realizować nauczanie dwujęzyczne, jeżeli szkoła zorganizuje taką formę kształcenia.

Zadaniem szkoły podstawowej jest wprowadzenie uczniów w świat literatury, ugruntowanie ich zainteresowań czytelniczych oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury. Szkoła podejmuje działania mające na celu rozbudzenie u uczniów zamiłowania do czytania oraz działania sprzyjające zwiększeniu aktywności czytelniczej uczniów, kształtuje postawę dojrzałego i odpowiedzialnego czytelnika, przygotowanego do otwartego dialogu z dziełem literackim. W procesie kształcenia i wychowania wskazuje rolę biblioteki (szkolnej, publicznej, naukowej i in.) oraz zachęca do podejmowania indywidualnych prób twórczych.

Wysokie kompetencje czytelnicze wpływają na sukces uczniów w szkole, a w późniejszym życiu pozwalają pokonywać uczniom ograniczenia i trudności związane z mniej sprzyjającym środowiskiem społecznym.

Czytanie jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, to jedna z najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w procesie kształcenia.

Dzieci, które dużo czytają, mają bogaty zasób słownictwa, z łatwością nazywają swoje uczucia i wchodzą w relacje z rówieśnikami, rzadziej sprawiają kłopoty wychowawcze, mając lepiej rozwiniętą wyobraźnię umożliwiającą obiektywne spojrzenie na zachowania własne i innych, w konsekwencji lepiej radzą sobie z obowiązkami szkolnymi, a także funkcjonowaniem w społeczności szkolnej.

Ważne jest, aby zainteresować ucznia czytaniem na poziomie szkoły podstawowej. Uczeń powinien mieć zapewniony kontakt z książką np. przez udział w zajęciach, na których czytane są na głos przez nauczycieli fragmenty lektur lub udział w zajęciach prowadzonych w bibliotece szkolnej. W ten sposób rozwijane są kompetencje czytelnicze, które ukształtują nawyk czytania książek również w dorosłym życiu.

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach.

Szkoła ma również przygotowywać ich do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości.

Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Jeśli nauczyciel pozwoli uczniowi na osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości, wówczas ma on szansę na rozwój ogólny i edukacyjny. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Ważną rolę w kształceniu i wychowaniu uczniów w szkole podstawowej odgrywa edukacja zdrowotna. Zadaniem szkoły jest kształtowanie postaw prozdrowotnych uczniów, w tym wdrożenie ich do zachowań higienicznych, bezpiecznych dla zdrowia własnego i innych osób, a ponadto ugruntowanie wiedzy z zakresu prawidłowego odżywiania się, korzyści płynących z aktywności fizycznej, a także stosowania profilaktyki.

Kształcenie i wychowanie w szkole podstawowej sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie dzieci i młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnia wiedzę o zasadach zrównoważonego rozwoju, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.

Zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do wyboru kierunku kształcenia i zawodu. Szkoła prowadzi zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego.

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych takich jak komunikacja i współpraca w grupie,

w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami.

Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu wspomnianych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych.

Metoda projektu zakłada znaczną samodzielność i odpowiedzialność uczestników, co stwarza uczniom warunki do indywidualnego kierowania procesem uczenia się. Wspiera integrację zespołu klasowego, w którym uczniowie, dzięki pracy w grupie, uczą się rozwiązywania problemów, aktywnego słuchania, skutecznego komunikowania się, a także wzmacniają poczucie własnej wartości. Metoda projektu wdraża uczniów do planowania oraz organizowania pracy, a także dokonywania samooceny. Projekty swoim zakresem mogą obejmować jeden lub więcej przedmiotów. Pozwalają na współdziałanie szkoły ze środowiskiem lokalnym oraz na zaangażowanie rodziców uczniów.

Projekty mogą być wykonywane indywidualnie lub zespołowo. Uczniowie podczas pracy nad projektami powinni mieć zapewnioną pomoc nauczyciela – opiekuna. Nauczyciele korzystający z metody projektu mogą indywidualizować techniki pracy, różnicując wymagania.

Wyboru treści podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, które będą realizowane metodą projektu, może dokonywać nauczyciel samodzielnie lub w porozumieniu z uczniami.

Projekt, w zależności od potrzeb, może być realizowany np. przez tydzień, miesiąc, semestr lub być działaniem całorocznym. W organizacji pracy szkoły można uwzględnić również takie rozwiązanie, które zakłada, że w określonym czasie w szkole nie są prowadzone zajęcia z podziałem na poszczególne lekcje, lecz są one realizowane metodą projektu.

Przy realizacji projektu wskazane jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole podstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji¹.

Działalność edukacyjna szkoły określona jest przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

¹ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz.U. z 2016 r., poz. 64, z późn. zm.).

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

W szkole podstawowej na I etapie edukacyjnym, obejmującym klasy I–III – edukacja wczesnoszkolna, edukacja realizowana jest w formie kształcenia zintegrowanego. Na II etapie edukacyjnym, obejmującym klasy IV–VIII, realizowane następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) drugi język obcy nowożytny;
- 4) muzyka;
- 5) plastyka;
- 6) historia;
- 7) wiedza o społeczeństwie;
- 8) przyroda;
- 9) geografia;
- 10) biologia;
- 11) chemia;
- 12) fizyka;
- 13) matematyka;
- 14) informatyka;
- 15) technika;
- 16) wychowanie fizyczne;
- 17) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 18) wychowanie do życia w rodzinie²;
- 19) etyka;
- 20) język mniejszości narodowej lub etnicznej³;
- 21) język regionalny – język kaszubski³.

² Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określają przepisy wydane na podstawie art. 4 ust. 3 *Ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* (Dz.U. z 1993 r. nr 17 poz. 78, z późn. zm.)

³ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943, z późn. zm.)

Muzyka

Powszechna edukacja muzyczna adresowana jest do wszystkich uczestników procesu edukacyjnego niezależnie od poziomu zdolności i umiejętności muzycznych, postaw, zainteresowań czy przekonań. Podstawowym jej celem jest przygotowanie świadomych odbiorców i uczestników kultury muzycznej. Muzyka jest szczególną dziedziną sztuk pięknych, która stymuluje wielostronny, harmonijny i całościowy rozwój ucznia. Poprzez realizację wszystkich jej funkcji: wychowawczej, poznawczej, kształcącej, kompensacyjno-terapeutycznej, estetycznej, integrującej, ludycznej i kreacyjnej, przyczynia się do kształtowania osobowości młodego człowieka otwartego na świat i wyzwania, które niesie współczesność. Zadaniem muzyki jest przede wszystkim rozwijanie wrażliwości, wyobraźni i kreatywności uczniów. Nie do przecenienia jest również znaczenie emocjonalne muzyki, które niesie aktywne muzykowanie i jej percepcja. Emocjonalność stanowi istotny czynnik kształtujący rozwój ucznia i determinujący postrzeganie siebie, innych ludzi i świata. Znaczącą rolę w tym procesie pełni nauczyciel muzyki, którego zadaniem jest nieustanne dążenie do uwrażliwienia ucznia na jej piękno, potrzebę obcowania z nią, przyjemność jaką niesie oraz na uświadomienie obecności muzyki w życiu człowieka, każdej grupy społecznej, kultury i czasu historycznego. Szczególnie ważne jest, aby uczeń doświadczał radości z muzykowania. Uzupełnieniem muzykowania podczas zajęć oraz szansą na rozwijanie zainteresowań, predyspozycji i uzdolnień uczniów może być ich udział w zespole muzycznym. Zajęcia te powinny odbywać się w grupie międzyklasowej, na poziomie danego etapu edukacyjnego. Wyjątkowe znaczenie w nauczaniu i uczeniu się przez uczniów przedmiotu posiada muzyczna aktywność własna nauczyciela, który poprzez kompetencje warsztatowe (specjalistyczne), kreatywne, osobowościowe, dydaktyczne i wychowawcze, a także indywidualny rodzaj pasji, wchodzi w specyficzną interakcję z uczniami opartą na humanistycznych intencjach edukacji.

Podstawa programowa przedmiotu *muzyka*

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna.
Uczeń indywidualnie i zespołowo muzykuje, tworzy i improwizuje proste struktury dźwiękowe i układy ruchowo-taneczne, przedstawia cechy i charakter wykonywanych utworów werbalnie i pozawerbalnie, rozwijając swoje zdolności i umiejętności muzyczne, preferencje oraz umiejętności wartościowania wytworów kultury.
- II. Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania.
Uczeń rozumie podstawowe pojęcia i terminy muzyczne niezbędne w praktyce wykonawczej, percepcji oraz prowadzeniu rozmów o muzyce, poszukiwaniu informacji i twórczym działaniu, dostrzegając przy tym wzajemne relacje między nimi.

- III. Wiedza o kulturze muzycznej, narodowym i światowym dziedzictwie kulturowym. Uczeń interpretuje zjawiska związane z kulturą muzyczną, słucha muzyki, rozpoznaje, rozróżnia i omawia jej cechy, przedstawia własny stosunek do słuchanego i wykonywanego repertuaru, jest świadomym odbiorcą sztuki.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

- I. Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna.
1. W zakresie śpiewu. Uczeń:
 - 1) śpiewa ze słuchu lub/i z wykorzystaniem nut (w zespole, solo, a cappella, z akompaniamentem) minimum 10 różnorodnych utworów wokalnych w roku szkolnym:
 - a) piosenki z repertuaru dziecięcego, młodzieżowego, popularnego i ludowego,
 - b) wybrane pieśni (w tym artystyczne i patriotyczne),
 - c) kanony;
 - 2) poprawnie śpiewa z pamięci, zachowując należyłą postawę, hymn państwowy „Mazurek Dąbrowskiego”;
 - 3) śpiewa, dbając o emisję i higienę głosu, stosuje ćwiczenia oddechowe, dykcyjne i inne, zachowując naturalne właściwości głosu;
 - 4) wykonuje solo lub w zespole „rapowanki”, rytmiczne recytacje itp.;
 - 5) tworzy z pomocą nauczyciela i samodzielnie:
 - a) struktury melodyczne,
 - b) sygnały dźwiękowe (w kontekście danej tonalności),
 - c) prosty dwugłos (burdon, ostinato, głos towarzyszący górny lub dolny),
 - d) głosowe ilustracje dźwiękowe (onomatopeje) do scen sytuacyjnych, tekstów literackich i obrazów;
 - 6) improwizuje wokalnie oraz tworzy – pod kierunkiem nauczyciela i samodzielnie – różnorodne wypowiedzi muzyczne według ustalonych zasad.
 2. W zakresie gry na instrumentach. Uczeń:
 - 1) gra na instrumentach ze słuchu lub/i przy pomocy nut (w zespole lub/i solo) na jednym lub kilku instrumentach melodycznych (do wyboru np. flet podłużny, flażolet /flecik polski/, pianino, keyboard, gitara, dzwonki, metalofon, ksylofon i inne) oraz perkusyjnych niemelodycznych:
 - a) schematy rytmiczne,
 - b) melodie,
 - c) proste utwory,
 - d) akompaniamenty;
 - 2) gra na wybranym instrumencie melodycznym Hymn Europy (instrumentalną wersję „Ody do radości” L. van Beethovena);
 - 3) odtwarza gestodźwiękami proste rytmy i schematy rytmiczne;
 - 4) tworzy z pomocą nauczyciela i samodzielnie:
 - a) proste struktury rytmiczne,
 - b) swobodny akompaniament rytmiczny i melodyczny,
 - c) instrumentalne ilustracje dźwiękowe do scen sytuacyjnych, tekstów literackich i obrazów;

- 5) improwizuje oraz tworzy – pod kierunkiem nauczyciela lub/i samodzielnie – różnorodne wypowiedzi muzyczne według ustalonych zasad, z użyciem dostępnych lub wykonanych przez siebie instrumentów.
3. W zakresie ruchu przy muzyce. Uczeń:
 - 1) odtwarza ruchem proste rytmy i schematy rytmiczne;
 - 2) wykonuje podstawowe kroki, figury i układy taneczne:
 - a) polskich tańców narodowych: poloneza, kujawiaka i krakowiaka,
 - b) wybranych tańców ludowych (szczególnie własnego regionu),
 - c) wybranych tańców różnych narodów,
 - d) wybranych tańców towarzyskich (fakultatywnie);
 - 3) improwizuje za pomocą gestu i ruchu oraz tworzy ilustracje ruchowe do muzyki.
4. W zakresie słuchania i percepcji muzyki. Uczeń:
 - 1) świadomie słucha wybranych dzieł literatury muzycznej (fragmentów lub/i w całości):
 - a) reprezentatywnych dla kolejnych epok (od średniowiecza do współczesności),
 - b) muzyki jazzowej i rozrywkowej,
 - c) polskich pieśni artystycznych i patriotycznych,
 - d) utworów ludowych w postaci oryginalnej i artystycznie opracowanej;
 - 2) rozpoznaje ze słuchu:
 - a) brzmienie instrumentów muzycznych,
 - b) brzmienie głosów ludzkich: sopran, alt, tenor, bas,
 - c) podstawowe formy muzyczne: AB, ABA, ABA1, rondo i wariacje,
 - d) polskie tańce narodowe,
 - e) aparat wykonawczy: solista, zespół kameralny, chór, orkiestra, big-band i zespół folkowy;
 - 3) rozpoznaje i analizuje utwory muzyczne określając ich elementy, nastrój i charakter, formułuje wypowiedzi, stosując pojęcia charakterystyczne dla języka muzycznego;
 - 4) przedstawia słuchaną muzykę za pomocą środków pozamuzycznych (łączy muzykę z innymi obszarami wiedzy):
 - a) odzwierciedla graficznie cechy muzyki i strukturę form muzycznych,
 - b) rysuje, maluje oraz układa teksty do muzyki,
 - c) werbalizuje emocje i odczucia,
 - d) opisuje słowami cechy i charakter słuchanych utworów.
- II. Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania.
 1. Uczeń zna, rozumie i wykorzystuje w praktyce:
 - 1) podstawowe pojęcia i terminy muzyczne (pięciolinia, klucz, nuta, pauza, wartość rytmiczna, dźwięk, gama, akord, akompaniament) oraz zależności między nimi;
 - 2) określa podstawowe elementy muzyki (rytm, melodię, harmonię, agogikę, dynamikę, kolorystykę, artykulację).
 2. Uczeń odczytuje i zapisuje elementy notacji muzycznej:
 - 1) nazywa dźwięki gamy, rozpoznaje ich położenie na pięciolinii;
 - 2) różnicuje wartości rytmiczne nut i pauz;

- 3) zna skróty pisowni muzycznej: repetycja, volty, da capo al fine;
 - 4) zna podstawowe oznaczenia: metryczne, agogiczne, dynamiczne i artykulatoryjne oraz fermatę;
 - 5) potrafi posługiwać się symboliką beznutową (np. tabulaturą, fonogestyką, uproszczoną fonogestyką, tataizacją).
 3. Uczeń wykazuje się znajomością i dokonuje podziału:
 - 1) instrumentów muzycznych ze względu na źródło dźwięku – nazywa i charakteryzuje je;
 - 2) głosów ludzkich (sopran, alt, tenor, bas) oraz technik wokalnych (np. śpiew estradowy, śpiew biały, jodłowanie i inne);
 - 3) aparatu wykonawczego (solista, zespół kameralny, chór, orkiestra, big-band, zespół folkowy).
 4. Uczeń wykazuje się znajomością i dokonuje charakterystyki:
 - 1) muzyki ze względu na jej rodzaj (wokalna, instrumentalna, wokarno-instrumentalna, artystyczna, rozrywkowa, ludowa oraz do wyboru: sakralna, filmowa, teatralna i inne);
 - 2) stylów muzycznych (do wyboru: pop, rock, jazz, folk, rap, techno, disco, reggae i inne);
 - 3) form muzycznych: budowa okresowa, AB, ABA, ABA1, kanon, rondo, wariacje, pieśń, opera, balet, operetka, musical, koncert, symfonia;
 - 4) faktury muzycznej: homofoniczna, polifoniczna.
 5. Uczeń określa charakterystyczne cechy:
 - 1) polskich tańców narodowych: poloneza, mazura, kujawiaka, oberka, krakowiaka;
 - 2) wybranych polskich tańców ludowych z uwzględnieniem własnego regionu;
 - 3) wybranych tańców towarzyskich i współczesnych.
 6. Wymienia nazwy epok w dziejach muzyki (średniowiecze, renesans, barok, klasycyzm, romantyzm, muzyka XX w.) oraz potrafi wskazać kompozytorów reprezentatywnych dla nich.
 7. Porządkuje chronologicznie postacie kompozytorów: np. Mikołaj Gomółka, Jan Sebastian Bach, Antonio Vivaldi, Wolfgang Amadeusz Mozart, Ludwig van Beethoven, Fryderyk Chopin, Stanisław Moniuszko, Karol Szymanowski, Witold Lutosławski, Wojciech Kilar, Henryk Mikołaj Górecki, Krzysztof Penderecki i inni).
 8. Potrafi uzasadnić własne preferencje muzyczne, argumentując swoje wybory.
 9. Tworzy, odtwarza i zapisuje muzykę przy użyciu dostępnych technologii.
- III. Kultura muzyczna, narodowe i światowe dziedzictwo kulturowe. Uczeń:
- 1) zna repertuar kulturalnego człowieka, orientując się w sztandarowych utworach z dziejów historii muzyki i współczesnej kultury muzycznej oraz wartościowej muzyki popularnej;
 - 2) zna i wymienia instytucje upowszechniające kulturę muzyczną we własnym regionie, kraju i na świecie oraz ich działalność, a także śledzi wydarzenia artystyczne;
 - 3) poszukuje informacji o muzyce w wydawnictwach książkowych, multimedialnych i innych dostępnych źródłach;

- 4) poznaje przykłady muzycznej twórczości ludowej, obrzędy, zwyczaje, tradycje swojego regionu;
- 5) wyszukuje nagrania z literatury muzycznej w celu zilustrowania twórczości kompozytorów, cech epoki, charakterystyki stylów, przygotowując prezentacje lub/i, muzyczne portfolio;
- 6) uczestniczy w tworzeniu artystycznych projektów edukacyjnych o charakterze interdyscyplinarnym (również z wykorzystaniem technologii informacyjnej);
- 7) angażuje się w kreowanie kultury artystycznej swojej szkoły i najbliższego środowiska;
- 8) uczestniczy realnie lub wirtualnie w różnorodnych wydarzeniach muzycznych;
- 9) stosuje zasady wynikające ze świadomego korzystania i uczestniczenia w dorobku kultury muzycznej: odpowiednie zachowanie podczas koncertu, przedstawienia operowego itp., tolerancja dla preferencji muzycznych innych osób oraz szacunek dla twórców i wykonawców.

Warunki i sposób realizacji

Podczas organizowania procesu dydaktyczno-wychowawczego należy pamiętać, że działania praktyczne muszą dominować nad zagadnieniami teoretycznymi. Wszelkie wiadomości z zakresu teorii i historii muzyki stanowią ich uzupełnienie.

Do prawidłowego prowadzenia zajęć z muzyki ważne jest, aby pracownia była wyposażona w:

- 1) instrumenty muzyczne: perkusyjne niemelodyczne i melodyczne, instrument lub instrumenty klawiszowe (akustyczne lub elektroniczne), instrumenty dęte, instrumenty strunowe;
- 2) tablicę z pięciolinia, rzutnik multimedialny i ekran lub tablicę multimedialną;
- 3) sprzęt do odtwarzania, nagrywania i nagłaśniania dźwięku, komputer z oprogramowaniem muzycznym (np. edytory tekstu muzycznego, obróbki cyfrowej dźwięku, ministudio muzyczne itp.) i z dostępem do internetu;
- 4) bibliotekę muzyczną (nuty, śpiewniki, podręczniki), fonotekę i filmotekę;
- 5) plansze dydaktyczne (papierowe lub multimedialne).

Monitorując rozwój muzyczny uczniów, nauczyciel powinien zaproponować dostosowaną odpowiednio ofertę zajęć pozalekcyjnych, a w szczególnych przypadkach, w porozumieniu z rodzicami, skierować dziecko do placówki kształcenia artystycznego.

Szkoła powinna stwarzać warunki do obcowania z muzyką „na żywo” poprzez udział uczniów w koncertach i spektaklach muzycznych, organizowanych w szkole i poza szkołą oraz do publicznej prezentacji umiejętności muzycznych uczniów. Lekcje szkolne mogą być uzupełniane innymi formami zajęć, wśród których wymienić można:

- 1) udział w koncertach, przedstawieniach i audycjach muzycznych;
- 2) lekcje w salach koncertowych, szkołach muzycznych, muzeach;
- 3) współtworzenie koncertów, prezentacji, imprez muzycznych;

- 4) organizowanie, propagowanie i udział w koncertach typu „dzieci – dzieciom”;
- 5) udział w projektach interdyscyplinarnych klasowych i szkolnych;
- 6) spotkania z artystami;
- 7) poznawanie lokalnego folkloru muzycznego i jego twórców, w miarę możliwości współtworzenie kultury regionalnej w powiązaniu z instytucjami zajmującymi się upowszechnianiem kultury i sztuki;
- 8) udział w przeglądach, festiwalach i konkursach muzycznych.

Należy zachować szczególną dbałość o jakość edukacji muzycznej warunkowaną wielością i różnorodnością doświadczeń w zakresie śpiewu, gry na instrumentach, tworzenia i improwizowania muzyki, kreatywności muzycznej, słuchania i percepcji muzyki oraz ruchu z muzyką i tańca.

Wszelka aktywność muzyczna prowadzi do zdobycia niezbędnych wiadomości teoretycznych przez uczniów.

Rodzaj aktywności muzycznej powinien być elastycznie dostosowany do indywidualnych predyspozycji każdego ucznia.

Realizacja zajęć winna umożliwiać każdemu uczniowi rozwijanie kreatywności oraz kompetencji społecznych, takich jak: współdziałanie, współodpowiedzialność, umiejętność prezentacji osiągnięć indywidualnych i zespołowych, pełnienie różnorodnych funkcji w grupie, tolerancję dla gustów i upodobań oraz tradycji kulturowych odmiennych od własnych.

Komentarz do podstawy programowej przedmiotu *muzyka*

Maciej Kołodziejcki, Grażyna Kilbach, Monika Gromek, Mirosław Kisiel

Ogólne założenia zmian

1. Uwarunkowania wstępne

W nauczaniu muzyki – przedmiotu, który zgodnie z ramowymi planami nauczania jest obowiązkowym – podstawa programowa stanowi bazowy dokument regulujący cele, treści i kierunki działalności nauczyciela w zakresie zadań indywidualnych i zbiorowych szkoły. Główne założenia tego dokumentu stanowią rezultat współczesnych strategii nauczania i wychowania, najnowszych badań w dziedzinie pedagogiki i psychologii muzycznej oraz potrzeb środowiska nauczycielskiego. Prymarne znaczenie dla założeń podstawy programowej mają potrzeby dzieci i młodzieży, które kształtują pola działalności pedagogicznej nauczycieli w wymiarze **wertykalnym** (rozwoju i edukacji dzieci) i **horyzontalnym** (interakcji społecznych, wychowawczych i dydaktycznych).

Edukacja muzyczna, ujmowana holistycznie, stanowi bardzo ważne ogniwo w procesie kształtowania osobowości młodego człowieka. Rozwija wrażliwość estetyczną

i wyobraźnię, pozwala na zaspokojenie potrzeb ekspresji, kształtuje umiejętność pracy w grupie, systematyczność, pracowitość i cierpliwość. Jest także sferą działania, w ramach której szczególną opieką warto otoczyć każde dziecko, niezależnie od poziomu uzdolnienia muzycznego. Należy podkreślić, że muzyka i muzyczne formy aktywności są coraz częściej wykorzystywane jako środek działań kompensacyjnych oraz profilaktyczno-terapeutycznych. Bezpośredni i pośredni kontakt z muzyką na żywo – za pomocą środków przekazu i nośników, jak również w ramach powszechnej edukacji muzycznej – stwarza okazję do **doświadczania, posługiwania się i rozumienia/zrozumienia** przez młode pokolenie języka i mowy muzyki.

2. Obszary edukacji muzycznej akcentowane w nowej podstawie programowej

Edukacja muzyczna dysponuje szerokim wachlarzem form, wśród których dominują podejścia **ekspresyjne, percepcyjne i twórcze**. W obrębie podejścia ekspresyjnego śpiew, gra na instrumentach i ruch z muzyką dają szczególne możliwości aktywnego uczestnictwa uczniów w wyrażaniu muzyki, a percepcja umożliwia jej przeżywanie i doświadczanie. Twórczość natomiast stwarza możliwość koniunkcji tego, co znane, z tym, co jest nowe i niepowtarzalne. Dynamiczny charakter edukacji muzycznej wynika z jej specyfiki; dominują tu formy ekspresyjne, umożliwiające pełny udział ucznia w poszczególnych obszarach aktywności, co ilustruje poniższy wykres.

Wykres 1. Wzajemne przenikanie i asocjowanie obszarów aktywności muzycznej w edukacji

Źródło: opracowanie własne

Podstawowym założeniem nowej podstawy programowej w zakresie muzyki jest **poznanie języka muzyki, wychodzące od wielorakich aktywności i praktyk, zmierzające do niezbędnej wiedzy z zakresu kultury muzycznej**. Procesy te zachodzą w wyniku przenikania się aktywności muzycznych, z całkowitym pominięciem podejścia transmisyjnego⁴, jako archaicznego i statycznego oraz stanowiącego znaczącą przeszkodę dla kreatywności i naturalnej spontaniczności ucznia.

Podstawa programowa z przedmiotu muzyka została podzielona na trzy istotne i spójne obszary, co ilustruje poniższy wykres.

Wykres 2. Wizualizacja procesualności podstawowych wektorów edukacji muzycznej

Źródło: opracowanie własne

Obszar: Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna

W tym obszarze edukacji muzycznej uczeń indywidualnie i zespołowo muzykuje, tworzy i improwizuje proste struktury dźwiękowe i układy taneczne, programuje sekwencje rytmu, werbalnie i pozawerbalnie przedstawia cechy i charakter wykonywanych utworów, rozwijając swoje zdolności i umiejętności muzyczne, preferencje oraz możliwości wartościowania wytworów kultury. Obszar ten jest szczególnie ważny, gdyż stanowi punkt wyjścia do wszelkich uczniowskich eksploracji z udziałem muzyki w aspektach **poznawczym, wychowawczym, kształcącym i terapeutycznym**.

Wiodącą rolę wśród form edukacji muzycznej pełni **śpiew**, ponieważ głos ludzki jest naturalnym instrumentem, z którego człowiek korzysta i z którym się identyfikuje. Głos jest

⁴ Chodzi o to, żeby nie stawiać teorii muzycznej przed praktyką. Teoria ma wynikać z praktycznej działalności muzycznej dziecka (muzykowania, śpiewania, tańczenia, przeżywania muzyki, kreacji muzycznej).

nośnikiem emocji i treści w komunikacji werbalnej i pozawerbalnej. Młody człowiek posługuje się nim spontanicznie, ugruntowując jego znaczenie dla ogólnego i muzycznego rozwoju. Dążeniem nauczyciela jest zachęcanie ucznia do używania głosu śpiewanego, bez względu na poprawność intonacyjną, poprzez kreowanie sytuacji dydaktyczno-wychowawczych, pomocnych w osiągnięciu poprawności. W związku z tym uczeń śpiewa ze słuchu lub/i z nut różnorodny repertuar wokalny, który stanowi jedyny w swoim rodzaju zestaw artystyczny, możliwy do wykonania w różnych sytuacjach (szkoła, wycieczka, koncert itp.). Mając na uwadze **edukacyjne, terapeutyczne, ludyczne i społeczne funkcje śpiewu**, nauczyciel wraz z uczniami współdecyduje o wyborze repertuaru wokalnego na zajęcia lekcyjne i pozalekcyjne. Inny, obligatoryjny charakter działań w tym obszarze aktywności, ma śpiewanie hymnu narodowego, co powinno się odbywać z zachowaniem staranności wykonawczej, interpretacyjnej i formalnej. Ze szczególną dbałością o emisję i higienę głosu ucznia powinny być realizowane wszelkie działania wokalne, choć nie do przecenienia są eksperymenty z użyciem głosu (rapowanki, scat, beat boxy itp.), które dają korzyści artystyczne i praktyczne (niwelowanie wad wymowy, prawidłowa artykulacja, dykcja, płynność mowy, rozwijanie sprawności czytania, zachęcanie do wypowiedzi, budowanie pewności siebie).

Istotną formą edukacji muzycznej jest **gra na instrumentach**. Uczniowie poprzez muzykowanie – indywidualne i zespołowe – poznają własne możliwości, uczestniczą w działaniach muzycznych, pozostając w kontakcie z „żywą muzyką”. Doświadczają możliwości ekspresji instrumentalnej, rozwijają swoje umiejętności słuchowe, współpracy w zespole, precyzji i kontroli ruchowej (zwłaszcza w obszarze motoryki małej), dzielą się swoimi przeżyciami i doznaniem, uczą się od siebie. Nauczyciel i uczniowie mają do wyboru szeroki wachlarz instrumentarium, dysponują bogatym repertuarem, przy czym nauczyciel może stosować wiele rozwiązań metodycznych (metody beznutowe i nutowe). Ta forma edukacji muzycznej predestynuje do podejmowania działań odtwórczych i twórczych. Szczególnie istotne są działania twórcze, umożliwiające młodemu człowiekowi samodzielne lub pod kierunkiem nauczyciela, swobodne tworzenie wypowiedzi artystycznych.

Należy zaakcentować, jak ważną rolę w rozwoju uczniów klas młodszych szkoły podstawowej pełni **ruch z muzyką**. W kolejnych latach szkolnych, zwłaszcza w klasach szóstej i siódmej ta forma edukacji muzycznej ewoluuje w kierunku tańca i ekspresji ruchowej, stanowiąc uzupełnienie pozostałych form aktywności. Poprzez działania taneczne uczeń zdobywa wiedzę o tańcu i jego praktyce wykonawczej, jak również w zakresie szeroko pojętej kultury muzycznej. Istotna jest wartość wychowawcza tańca, umożliwia bowiem kształtowanie sprawności fizycznej młodych ludzi (koordynacji, niezależności ruchu, prawidłowej postawy, zwinności i gracji), oraz społeczna w kontekście interpersonalnym – jako pełnienie ról i współdziałanie.

Kluczową formę edukacji muzycznej uczniów starszych klas szkoły podstawowej stanowi **słuchanie i percepcja muzyki**. W kształceniu ogólnym odnoszą się one do warstw: **emocjonalnej, poznawczej, kształcącej i wychowawczej**, towarzyszących odbiorowi bodźców dźwiękowych. W edukacji muzycznej słuchanie to proces nastawiony na odbiór, przeżycie i zrozumienie dzieła muzycznego. Ta forma obcowania z muzyką prowadzi do uwrażliwienia młodego człowieka na piękno sztuki, kształtuje gust, tolerancję wobec

innych upodobań, dostarcza przyjemności, uczy wartościowania własnych preferencji muzycznych, skłania do formułowania wypowiedzi.

Obszar: Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania

Kolejny obszar edukacji muzycznej podkreśla znaczenie rozumienia przez ucznia podstawowych pojęć i terminów muzycznych, niezbędnych w praktyce wykonawczej, percepcji oraz prowadzeniu rozmów o muzyce, poszukiwaniu informacji i twórczym działaniu oraz dostrzeganiu wzajemnych relacji między nimi. Kontakt młodego człowieka z muzyką ma charakter codzienny, różnorodny pod względem repertuaru i odmienny w kontekście doświadczeń. Jednakże znajomość języka i funkcji muzyki pozwala na lepsze jej zrozumienie, daje szansę na docenienie jej wartości, samodzielne podejmowanie różnorodnych działań muzycznych. **W ten sposób świadome obcowanie z muzyką wpływa na rozwój inteligencji wielorakich ze szczególnym uwzględnieniem kategorii muzycznej, emocjonalnej i społecznej.**

Obszar: Wiedza o kulturze muzycznej, narodowym i światowym dziedzictwie kulturowym

Jest trzecim, niezmiernie ważnym obszarem, uzupełniającym ideę podstawy programowej do nauczania muzyki. W tym obszarze została zaakcentowana strategia interpretacyjna – uczeń wyjaśnia zjawiska związane z kulturą muzyczną, słucha muzyki, rozpoznaje, rozróżnia i omawia jej cechy, przedstawia własny stosunek do słuchanego i wykonywanego repertuaru, jest świadomym odbiorcą sztuki.

Wiedza o kulturze muzycznej, narodowym i światowym dziedzictwie kulturowym jest niezbędna dla każdego inteligentnego człowieka, który orientuje się w sztandarowych dziełach muzyki dawnej, współczesnej oraz wartościowej muzyce popularnej. Poprzez działania nastawione na poszukiwanie i przekraczanie granic intelektualnych i poznawczych uczeń kształtuje nawyk uczestniczenia w realnych i wirtualnych wydarzeniach muzycznych, potrafi je wartościować i dyskutować na ich temat. Warto podkreślić, że w tym ujęciu edukacji muzycznej są jej walory wychowawcze, zwłaszcza w zakresie kształtowania postaw, kultury osobistej i gospodarowania czasem wolnym. Będą one rzutować na rozwój młodego człowieka nie tylko w okresie edukacji, ale również w jego życiu dorosłym.

Porównanie dotychczasowej i nowej podstawy programowej oraz uzasadnienie zmian

W nowej podstawie programowej, biorąc pod uwagę cele nauczania, widoczne jest przeniesienie punktu ciężkości z **teorii na praktykę**, co wyraża się nie tylko w samej zmianie myślenia o edukacji muzycznej, ale głównie w zmianie hierarchii wymagań ogólnych.

Dotychczas obowiązująca podstawa programowa skupiała się na:

- odbiorze wypowiedzi i wykorzystaniu zawartych w nich informacji, co wiąże się z poznawaniem, rozumieniem i wykorzystywaniem podstawowych pojęć i terminów muzycznych;

- tworzeniu wypowiedzi związanych z wykonywaniem utworów muzycznych, improwizacją i komponowaniem oraz prezentacją utworów za pomocą słów lub innych środków ekspresji;
- analizie i interpretacji tekstów kultury, ukierunkowanej na prezentowanie wykonywanych i słuchanych utworów, zgodnie z tekstem, charakterem i funkcją oraz własną postawą wobec słuchanego i wykonywanego repertuaru.

Wynika z tego, że język muzyki i związany z nim zakres pojęciowy pełnił nadrzędną funkcję wobec praktyki. Innymi słowy, przed podjęciem działań praktycznych należało wyposażać ucznia w wiedzę teoretyczną.

Natomiast w **nowej podstawie programowej** wymagania ogólne wyrażone są w trzech głównych zapisach:

- I. W zakresie indywidualnej i zespołowej ekspresji muzycznej – jako **muzykowanie, tworzenie i improwizowanie, rozwijanie predyspozycji i uzdolnień oraz kształtowanie preferencji muzycznych**;
- II. W zakresie języka i funkcji muzyki, myślenia muzycznego, kreacji i twórczych działań – jako ukierunkowanie na **praktykę wykonawczą, percepcję muzyki, rozmowy o muzyce oraz dostrzeganie wzajemnych relacji między praktyką a niezbędną terminologią**;
- III. W zakresie wiedzy o kulturze muzycznej, narodowym i światowym dziedzictwie kulturowym – jako wiedza **niezbędna do wykształcenia uczniów na świadomych odbiorców i uczestników sztuki**.

Z powyższych wymagań wynika, że nowa podstawa programowa **zakłada stopniowe doświadczenie i praktyczne poznawanie muzyki** w jej wielu ujęciach, formach, sposobach i zadaniach. Zawarte w podstawie zagadnienia teoretyczne mają służyć wyłącznie do **prawidłowego i samodzielnego wykonywania utworów, a także właściwego ich odbioru oraz rozumienia**.

Treści nauczania i wymagania szczegółowe zostały **skonkretyzowane i doprecyzowane**:

1. Treści nauczania w pierwszym obszarze wymagań ogólnych podzielono zgodnie z podstawowymi formami aktywności muzycznej na śpiew, grę na instrumentach, ruch przy muzyce, słuchanie i percepcję, a ponadto:
 - wskazano także rodzaje utworów;
 - wymagania uzupełniono o tworzenie i improwizację;
 - dodano zagadnienia dotyczące symboliki beznutowej, nowych technik wokalnych oraz zróżnicowanych przykładów aparatu wykonawczego;
 - usunięto z zapisu poprzedniej podstawy błąd merytoryczny, dotyczący hymnu Unii Europejskiej, którym jest wersja instrumentalna fragmentu kantaty *Oda do radości* z finału *IX Symfonii d-moll* Ludwiga van Beethovena, błędnie zamieszczono w wymaganiach z zakresu śpiewu.
2. Dodano nowe treści, bliższe uczniom, głównie w zakresie współczesnej muzyki rockowej, środków wykonawczych, stylów i rodzajów muzyki, przy zachowaniu właściwych proporcji między kulturą muzyczną wysoką a kulturą masową.
3. Wskazano możliwość wykorzystania nowych technologii do tworzenia, odtwarzania i zapisywania muzyki.

4. Zaproponowano zapoznanie uczniów z chronologią epok muzycznych oraz ich znaczącymi sylwetkami reprezentantów, bez zagłębiania się w historię muzyki.
5. Umożliwiono interdyscyplinarne ujęcie przedmiotu poprzez umieszczenie muzyki w kontekście humanistycznym, społecznym, matematyczno-przyrodniczym oraz informatycznym.
6. Zmieniono trzeci obszar wymagań, dzięki czemu uczeń zamiast analizować teksty kultury, staje się jej świadomym i aktywnym odbiorcą, mającym wpływ na jej kreowanie.
7. Zaakcentowano aspekt wychowawczy muzyki poprzez:
 - wskazanie na wartość współpracy w grupie i współodpowiedzialność za jej efekty;
 - kształtowanie wielu postaw, głównie patriotycznej, tolerancji, otwarcia na różnorodność i wielość muzyki;
 - przeciwdziałanie wykluczeniom, szczególnie dotyczącym zróżnicowanego poziomu predyspozycji muzycznych uczniów.

Uszczegółowiono warunki realizacji podstawy programowej w następujących zakresach:

- wyposażenie pracowni muzycznej;
- relacja uczeń – nauczyciel (przewodnik i mistrz, facylitator);
- zdobywanie wiedzy i doświadczeń muzycznych nie tylko podczas zajęć lekcyjnych, ale także na zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych;
- nastawienie na elastyczność w doborze rodzaju aktywności do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia.

Wnioski i rekomendacje dla nauczycieli

1. Korelacja międzyprzedmiotowa jako element składowy codzienności w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży

Nauczanie muzyki w starszych klasach szkoły podstawowej powinno być nastawione na pobudzanie, aktywizowanie i rozwijanie działalności poznawczej oraz uwzględniać różne formy korelacji⁵. Jedną z nich – **korelacja wewnątrzprzedmiotowa** – wiąże treści występujące w ramach jednego przedmiotu i w muzyce jest związana z realizacją form aktywności muzycznej⁶. Szersze znaczenie ma **korelacja międzyprzedmiotowa**, która spaja zagadnienia pokrewne z różnych dziedzin i jest realizowana zarówno w obrębie przedmiotów humanistycznych, jak i pozostałych⁷.

Ukazanie dziejów muzyki w bloku z **literaturą, historią i plastyką** pozwala uczniowi prześledzić, w jaki sposób rozwój cywilizacji determinował rozwój kultury. Korelacja muzyki z **historią** wiąże się z poznawaniem pieśni historycznych, patriotycznych i religijnych oraz innych utworów artystycznych, które wzbogacają wiedzę historyczną, pozwalają lepiej

⁵ Kisiel M., (2008), *Pedagogiczno-dydaktyczne implikacje dziecięcego przeżywania, doświadczania, poznawania i działania w obszarze muzyki*, [w:] Kisiel M. (red.), *Edukacyjne inspiracje dziecięcego przeżywania, doświadczania i poznawania muzyki*, Dąbrowa Górnicza: Wyższa Szkoła Biznesu.

⁶ Przychodzińska M., (1989), *Wychowanie muzyczne: idee, treści, kierunki rozwoju*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

⁷ Lipska E., (2002), *Polska koncepcja wychowania muzycznego i jej odzwierciedlenie w podręcznikach szkolnych*, [w:] Białkowski A., Smoleńska-Zielińska B., *Bliżej muzyki, bliżej człowieka* (red.), Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.

poznać i zrozumieć daną epokę, postawy i uczucia ludzi. Teksty pieśni historycznych są cennym źródłem wiedzy, gdyż przybliżają obyczaje, język, postacie historyczne i styl muzyczny epoki, której dotyczą. Korelacja z **językiem polskim** uwrażliwia ucznia na artykułowanie głosek i dźwięków, prawidłowe akcentowanie sylab. Uświadamia budowę motywów, fraz, zdań w muzyce i literaturze oraz rolę rytmu w muzyce i poezji. Rozwija również umiejętność mówienia i pisanie o muzyce i kompozytorach, dzięki czemu uczeń poznaje język w jego wyrazie emocjonalnym i intersemiotycznym. W pieśniach ludowych uczeń ma sposobność kontaktu z gwarą różnych regionów Polski, obyczajami, tradycją, a także prostym tekstem poetyckim. Korelacja muzyki ze **sztukami plastycznymi** rozwija zdolność wizualnego wyrażania muzyki (np. poprzez przekład znaczeniowy symboli). Próby ilustrowania programowych utworów muzycznych pobudzają umiejętność młodego człowieka do wyszukiwania analogii między sztuką a muzyką (np. podobieństwa i kontrasty, statyka i dynamika środków wyrazu, współzależność treści i formy w sztukach plastycznych i w muzyce).

W procesie kształcenia muzycznego korzysta się również z korelacji z pozostałymi przedmiotami: z **matematyką**, np. poprzez tworzenie taktów, uzupełnianie rytmów, taktowanie czy puls – dzięki czemu muzyka rozwija wyobraźnię i abstrakcyjne myślenie; z **geografią**, poprzez obrzędy religijne, muzykę różnych regionów i narodów przybliża się uczniom obraz najbliższego regionu, kraju, Europy i świata; z **informatyką**, poprzez generowanie dźwięków za pomocą komputera, komputerowe programy muzyczne, programowanie schematów rytmicznych czy tabulatur, wskazuje się możliwość wykorzystania nowych technologii do tworzenia, odtwarzania i zapisywania muzyki; z **techniką**, np. w konstruowaniu prostych instrumentów, będących efektem poszukiwania różnych źródeł dźwięków, budowaniu pulpitych pomocnych w czytaniu nut, czy przygotowaniu nagłośnienia. Łączenie muzyki z **wychowaniem fizycznym** pozwala na rozbudzanie u uczniów zainteresowania rytmicznym ruchem, wykonywanym przy akompaniamencie muzyki lub podczas śpiewania piosenki, a także w trakcie przygotowywania i realizowania układów tanecznych. W tym zespole ważne jest także rozwijanie pamięci muzycznej i ruchowej, wyrabianie umiejętności uczenia się i zapamiętywania melodii oraz rytmu⁸.

Korelacja⁹, w której uczestniczy muzyka jako przedmiot, polega na merytorycznym wiązaniu treści z różnych przedmiotów nauczania w celu całościowego ukazania zagadnienia, zjawiska, problemu. Sprzyja transferowi wiedzy z jednego przedmiotu nauczania do innych, rozbudza i rozwija myślenie naukowe oraz pozwala zrozumieć uczniowi, na czym polega wielorakie teoretyczne i praktyczne stosowanie wiedzy¹⁰. Ilustrację przytoczonych sformułowań prezentuje poniższy wykres.

⁸ Sacher W. A., (2012), **Pedagogika muzyki. Teoretyczne podstawy powszechnego kształcenia muzycznego**, Kraków: Impuls.

⁹ Okoń W., (1996), **Nowy słownik pedagogiczny**, Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne „Żak”.

¹⁰ Lipska E., Przychodzińska M., (1999), *Drogi do muzyki. Metodyka i materiały repertuarowe*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Wykres 3. Korelacja treści muzycznych z innymi przedmiotami

Źródło: opracowanie własne

2. Rola nauczyciela w procesie edukacyjnym na lekcjach muzyki

Rolą nauczyciela w procesie edukacji muzycznej jest stwarzanie sprzyjających warunków do rozpoznawania, rozwijania i ukierunkowania dziecięcej wrażliwości, jak również wskazywanie wychowankowi optymalnej drogi do dalszego kształcenia na bazie jego zdolności, umiejętności i zainteresowań muzycznych. Oprócz przygotowania merytorycznego (właściwa wiedza proceduralna, metodyczna, warsztatowa) i pedagogicznego – z zakresu wychowania, opieki, psychologii – nauczyciel powinien wykazywać się odpowiednią postawą i kompetencjami. Wśród postaw należy wymienić: **postawę eksploracyjną** (poszukiwanie idei, koncepcji, pomysłów, metod i form komunikacji ze środowiskiem, metod i form pracy z uczniem), **postawę sprawczą** (zdolność i umiejętność postrzegania siebie jako przyczyny własnego działania, zmotywowanego autotelicznie), **postawę kreatywną** (konstruktywność, twórczość, innowacyjność, pomysłowość), **postawę refleksyjną** (krytyczna ocena podejmowanych przez siebie działań), **postawę analityczną** (umiejętność badania poszczególnych elementów i cech zjawisk oraz procesów edukacyjnych), **postawę etyczno-moralną** (przestrzeganie norm i zwyczajów funkcjonujących w edukacji).

Wykształcony i dobrze przygotowany nauczyciel muzyki i wychowawca, to człowiek charakteryzujący się ogólną kulturą intelektualną, wieloma zainteresowaniami i kulturą pedagogiczną, dążący do rozszerzania swojej wiedzy pedagogiczno-psychologicznej oraz specjalizacji przedmiotowej (np. specjalizujący się w prowadzeniu zespołów muzycznych, śpiewie chóralnym, śpiewie rozrywkowym lub szerzej w danej koncepcji edukacyjnej). Jednocześnie powinien wykazywać troskliwość i opiekuńczość, umiejętności komunikacyjne, czerpać przyjemność i satysfakcję z pracy, sprawiedliwie oceniać inteligencję

uczniów, wytrwale dążyć do założonych celów i mieć szacunek dla siebie i innych. Nie należy zapominać, że edukacja muzyczna ma charakter dialogiczny, dynamiczny i procesualny, a nauczyciel pełni w niej istotną rolę¹¹.

3. Ocenianie na lekcjach muzyki

Ocenianie jest najtrudniejszym elementem codziennej pracy nauczycieli muzyki oraz funkcjonowania uczniów w szkolnej rzeczywistości, obfitującej w procesy kontroli i oceny wiedzy. Edukacja muzyczna stanowi jednak specyficzny obszar kształcenia i wychowania muzycznego, a ocenianie jest jednocześnie stałym komponentem procesów wychowania, nauczania i uczenia się, dającym wyraz ukierunkowania na określone wartości.

Specyfika zajęć muzycznych w szkole podstawowej – szczególnie w odniesieniu do początków nauki muzyki na drugim etapie edukacyjnym – oznacza szereg wyzwań o charakterze artystycznym (ekspresyjnym, twórczym i percepcyjnym) i artystyczno-ruchowym, a więc wymaga specjalnego podejścia nauczyciela do uczniów dysponujących różnicowanym potencjałem muzycznym.

W ocenianiu osiągnięć ekspresyjnych nie można zapewnić **warunku całkowitej obiektywizacji**. Proponuje się więc, aby ocenianie rozumieć jako motywowanie ucznia do pracy, chwalenie i zachęcanie i pobudzanie do aktywności i aktywnego działania artystycznego w sferze wykonawczej, co może stanowić istotny bodziec działaniowy.

Ocenianie należy pojmować jako dostarczanie informacji o postępach i trudnościach w nauce, podtrzymywanie wartości dziecka, wyrażanie wobec ucznia oczekiwań, dochodzenie do efektywnych sposobów wychowania muzycznego, nastawienie się bardziej na wychowanie muzyczne, niż na kształcenie. Tak rozumiane ocenianie zawiera w sobie element podtrzymywania ciekawości poznawczej uczniów, skłania do rozwijania umiejętności krytycznego myślenia i zachęca do podejmowania nieustannego wysiłku.

W pracy nauczyciela podkreśla się pewne wartości, które powinny mu przyświecać w drodze do kształtowania osobowości młodych wychowanków, w których **proces uczenia się i dochodzenia do wiedzy jest ważniejszy** niż sam produkt muzyczny (efekt finalny w postaci np. zaśpiewanej piosenki lub zagranej utworu muzycznego), przy jednoczesnej dbałości o najwyższą jakość wykonawczą ze względu na rozwój muzyczny młodego człowieka.

Należy podejmować wysiłki w kierunku podnoszenia wagi idei współpracy, a więc akcentować podejście interakcyjne, uzasadniające społeczne uczestniczenie w procesach uczenia się, które pomaga uczniom doskonalić siebie i dbać o własną wrażliwość. Trzeba też pamiętać, że niektóre informacje docierające do dziecka mają zabarwienie emocjonalne (afekty) – dlatego w edukacji muzycznej nie będzie spełniony warunek obiektywizacji, gdyż mocne strony dziecka nie są zawsze widoczne i weryfikowalne za pomocą tradycyjnych metod kontroli wiedzy. **Zatem istotą takiego oceniania jest stosowanie szeroko**

¹¹ Kołodziejcki M., (2011), *Kompetencja autoewaluacyjna nauczyciela muzyki*, [w:] Kołodziejcki M., Szymańska M. (red.), *Edukacja artystyczna jako twórcza. Perspektywy – dylematy – inspiracje*, Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa.

pojętego motywowania oraz wspieranie zaangażowania i wkładu pracy poszczególnych uczniów, bez względu na wyjściowy poziom uzdolnień i osiągnięć muzycznych¹².

Refleksje końcowe

Muzyka w szkole ma charakter powszechny, a więc prawo do uczenia się muzyki mają wszystkie dzieci, niezależnie od uzdolnień, a nauczyciel jest odpowiedzialny za wyniki tego procesu. W trosce o dobro i rozwój dzieci i młodzieży należy pamiętać, że głównym nośnikiem wszelkich dobrych zmian w edukacji jest zawsze osoba nauczyciela, a jego przekonanie do wartości tkwiących w proponowanych założeniach będzie głównie czynnikiem sprawczym i ewokującym jego aktywność i zaangażowanie w urzeczywistnienie pozytywnych efektów ewolucji oświatowych. Ważne jest, żeby to właśnie nauczyciel muzyki tworzył właściwy klimat klasy szkolnej i szkoły, wchodząc w interakcje i komunikację ze swoimi partnerami społecznymi, jakimi są uczniowie, rodzice, środowisko szkolne i pozaszkolne¹³.

¹² Kołodziejcki M., (2015), *Koncepcja oceniania osiągnięć muzycznych uczniów w edukacji początkowej dziecka*, [w:] Kołodziejcki M. i Pazur B. (red.), *Wybrane zagadnienia z teorii i metodyki wczesnej edukacji muzycznej w przedszkolu i klasach początkowych szkoły podstawowej*, Lublin: Wydawnictwo Polihymnia.

¹³ Kołodziejcki M., (2007), *Nauczyciel kreator – causa efficiens?*, [w:] Piekarski J., Mielczarek J., Głowala A. (red.), *Kształcenie pedagogów – strategie, koncepcje, idee. Nauczyciel – zawód czy powołanie*, Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, „Zeszyty Naukowe PWSZ, Pedagogika”, t. 6.

**Dobra
Szkoła**

www.reformaedukacji.men.gov.pl

www.ore.edu.pl